

XALQARO KASALLIKLAR KLASSIFIKATSIYASI

Temirova Shoxista Olimovna

*Paxtachi Abu Ali ibn Sino nomidagi
jamoat salomatligi texnikumi o'qituvchisi*

Annotatsiya. Ushbu maqolada Xalqaro Kasalliklar Klassifikatsiyasi (ingl. ICD — International Classification of Diseases)ning mazmuni, vazifalari hamda sog'liqni saqlash tizimidagi o'rni yoritilgan. XKK butun dunyo bo'ylab kasalliklar, jarohatlar, sog'liq bilan bog'liq holatlar va o'lim sabablari bo'yicha yagona diagnostik tizimni ta'minlaydi. Maqolada tasniflashning asosiy tamoyillari, ICD-10 va ICD-11 tizimlarining o'zaro farqlari, raqamli tibbiyot va epidemiologiyada qo'llanishi tahlil qilinadi. Shuningdek, statistik ma'lumotlarni yig'ish, sog'liqni saqlash siyosatini rejalashtirish, klinik amaliyot sifatini oshirish va global monitoring jarayonidagi ahamiyati ko'rsatib beriladi. ICDning tibbiy hujjatlar yuritishdagi o'rni, shifokorlar uchun qulayliklari hamda zamonaviy sog'liqni saqlashda qo'llanilishning afzalliklari ilmiy asosda bayon etilgan.

Kalit so'zlar. ICD-10, ICD-11, tibbiy kodlash, diagnostik tizim, sog'liqni saqlash statistikasi, epidemiologik monitoring, global sog'liq, kasalliklarni tasniflash, tibbiy axborot tizimlari, klinik amaliyot, sog'liqni saqlash boshqaruvi, o'lim sabablari statistikasi, raqamli tibbiyot.

Аннотация. В данной статье рассматривается содержание, задачи и роль Международной классификации болезней (англ. ICD - International Classification of Diseases) в системе здравоохранения. МКБ обеспечивает единую диагностическую систему для заболеваний, травм, состояний, связанных со здоровьем, и причин смерти во всем мире. В статье анализируются основные принципы классификации, различия между системами МКБ-10 и МКБ-11, их применение в цифровой медицине и эпидемиологии. Также показана важность МКБ в сборе статистических

данных, планировании политики здравоохранения, повышении качества клинической практики и глобальном мониторинге. На научной основе изложена роль МКБ в ведении медицинской документации, ее удобство для врачей и преимущества применения в современном здравоохранении.

Ключевые слова: МКБ-10, МКБ-11, медицинское кодирование, диагностическая система, статистика здравоохранения, эпидемиологический мониторинг, глобальное здравоохранение, классификация болезней, медицинские информационные системы, клиническая практика, управление здравоохранением, статистика причин смерти, цифровая медицина.

Abstract. This article elucidates the content, functions, and role of the International Classification of Diseases (ICD) in the healthcare system. The ICD provides a unified diagnostic system for diseases, injuries, health-related conditions, and causes of death worldwide. The article analyzes the basic principles of classification, the differences between the ICD-10 and ICD-11 systems, and their application in digital medicine and epidemiology. It also demonstrates the importance of the ICD in collecting statistical data, planning healthcare policies, improving the quality of clinical practice, and in the global monitoring process. The role of ICD in medical documentation, its convenience for doctors, and the advantages of its use in modern healthcare are scientifically substantiated.

Keywords: ICD-10, ICD-11, medical coding, diagnostic system, health statistics, epidemiological monitoring, global health, disease classification, medical information systems, clinical practice, healthcare management, cause of death statistics, digital medicine.

Kirish. Xalqaro kasalliklar klassifikatsiyasi (ingl. ICD — International Classification of Diseases) – Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti (JSST) tomonidan ishlab chiqilgan, kasalliklar, o‘lim sabablari, sog‘liq bilan bog‘liq holatlar va tashqi sabablarni bir xil standartda kodlash uchun ishlatiladigan asosiy xalqaro tizim.

Kasalliklar va sog'liq bilan bog'liq muammolarning xalqaro statistik tasnifi sog'liqni [saqlashda yetakchi](#) statistik [va](#) tasniflash asosi sifatida ishlatiladigan hujjat. Har o'n yilda bir marta Jahon [sog'liqni saqlash tashkiloti \(JSST\)](#) rahbarligida qayta ko'rib chiqiladi. Xalqaro kasalliklar klassifikatsiyasi (ICD) uslubiy yondashuvlarning birligini va materiallarning xalqaro [taqqoslanishini](#) ta'minlaydigan [me'yoriy hujjatdir](#).

Xalqaro kasalliklar klassifikatsiyasining maqsadi turli mamlakatlar yoki mintaqalarda va turli vaqtlarda olingan [o'lim](#) va [kasallanish](#) ma'lumotlarini tizimli ro'yxatga olish, [tahlil](#) qilish, talqin qilish va taqqoslash uchun sharoit yaratishdir. Xalqaro kasalliklar klassifikatsiyasi kasallik [tashxislari](#) va boshqa [sog'liq](#) bilan bog'liq muammolarning og'zaki formulasini ma'lumotlarni saqlash, olish [va tahlil](#) qilish qulayligini ta'minlaydigan alfanumerik kodlarga aylantirish uchun ishlatiladi.

Asosiy qism. Xalqaro kasalliklar klassifikatsiyasi barcha umumiy epidemiologik maqsadlar va sog'liqni saqlashni boshqarish bilan bog'liq ko'plab maqsadlar uchun xalqaro standart diagnostika [tasnifiga](#) aylandi. Ular [populyatsiyalarning](#) umumiy salomatlik holatini tahlil qilishni, shuningdek, turli omillar bilan bog'liq bo'lgan kasalliklar va boshqa sog'liq muammolarining chastotasi va tarqalishini hisoblashni o'z ichiga oladi.

Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti tomonidan 1989 yil 25 sentyabr 2 oktyabr kunlari Jenevada o'tkazilgan Xalqaro kasalliklar klassifikatsiyasini o'ninchi qayta ko'rib chiqish bo'yicha xalqaro konferentsiya 1990 yil may oyida Jahon sog'liqni saqlash Assambleyasining qirq uchinchi sessiyasida ma'qullandi va 1994 yildan beri JSSTga a'zo davlatlarda qo'llanila boshlandi. ICD-10 ga o'tish birinchi marta 1994 yilda Tailandda amalga oshirilgan; AQShda ICD-10 ga o'tish faqat 2015 yilda amalga oshirilgan, ba'zi mamlakatlarda ICD-10 2020-yil holatiga ko'ra hali foydalanilmagan.

“Kasalliklar, jarohatlar va o'lim sabablarining xalqaro tasnifi” 10-qayta ko'rib chiqilgandan beri “Kasalliklar va sog'liq bilan bog'liq muammolarning xalqaro statistik tasnifi” deb o'zgartirildi.

O'ninchi qayta ko'rib chiqishdagi asosiy yangilik alifbo-raqamli kodlash tizimidan foydalanish bo'lib, u to'rt xonali rubrikada bitta harf, so'ngra uchta raqam mavjudligini nazarda tutadi, bu esa kodlash tuzilishi hajmini ikki baravar oshirishga imkon berdi. Harflar yoki harflar guruhlari sarlavhalariga kirish har bir sinfda 100 tagacha uch xonali toifalarni kodlash imkonini beradi. Alfavitning 26 harfidan 25 tasi ishlatilgan. Shunday qilib, mumkin bo'lgan kod raqamlari A00.0 dan Z99.9 gacha. U harfi bo'sh qoldirilgan (zaxira).

Tibbiy muolajalardan keyin yuzaga keladigan qoidabuzarliklar uchun Rubrikalar ro'yxatini ba'zi sinflar oxirida kiritish muhim yangilik bo'ldi. Ushbu rubrikalarda turli xil aralashuvlardan so'ng yuzaga keladigan jiddiy holatlar, masalan, organni olib tashlaganidan keyin endokrin va metabolik kasalliklar yoki oshqozon operatsiyasidan keyin demping sindromi kabi boshqa patologik holatlar ko'rsatilgan.

2012 yildan beri JSST ekspertlari tasniflagichni sog'liqni saqlash fanlari va tibbiyot amaliyotidagi taraqqiyotni yaxshiroq aks ettirish uchun qayta ko'rib chiqish ustida ishlamoqda. Mutaxassislar va manfaatdor tomonlar ICDNI tayyorlashda ishtirok etishga taklif qilinadi, onlayn platform orqali klassifikator bo'yicha sharhlar yoki takliflar beradi va keyinchalik milliy tillarga tarjima qilishda ishtirok etadi. 11-qayta ko'rib chiqish 2007 yilda boshlangan va "tibbiyot, fan va axborot texnologiyalari sohasidagi yutuqlarni hisobga olish uchun" zarur, ICD-11 beta-versiyasi 2012 yil may oyiga qadar tayyorlangan, 2015 yil oxiriga kelib unga 5000 dan ortiq o'zgartirishlar taklif qilingan, loyiha 2016. Tayyorlov versiyasi (Assambleyaga taqdim etish va milliy tillarga tarjima qilish uchun versiya) 2018-yil 18-iyunda rasman chiqarildi. ICD-11 2019 yil yanvar oyida Ijroiya Kengashining 144-yig'ilishida taqdim etilgan va 2019 yil may oyida Jahon sog'liqni saqlash Assambleyasining (VAZ) 72-sessiyasi doirasida tasdiqlangan. Yangi o'tish JSST tomonidan 2022-yil 1-yanvardan boshlab tavsiya etiladi, o'tish davri 2027-yilgacha uzaytiriladi.

ICD-11 yangi boblarni, xususan, xalq tabobati va jinsiy salomatlik bobini o'z ichiga olgan bo'lib, ilgari boshqa sinflarga tayinlangan kasalliklarni birlashtirgan. O'n birinchi qayta ko'rib chiqishda kodlash tizimi ham o'zgartirildi, uning tuzilishi elektron asboblardan bilan birga soddalashtirildi. Har bir nozologik shakl uchun etiologiya, alomatlar, diagnostika mezonlari, kundalik hayot va homiladorlikka ta'siri va davolash tamoyillari ko'rsatiladi.

ICD-10 tasnifining asosi uch xonali kod bo'lib, u alohida mamlakatlar JSST tomonidan taqdim etiladigan o'lim ma'lumotlarini kodlashning majburiy darajasi bo'lib xizmat qiladi, shuningdek asosiy xalqaro taqqoslashlarni amalga oshiradi. Rossiya Federatsiyasida ICD yana bir aniq maqsadga ega. Rossiya federatsiyasi qonunchiligi (xususan, Rossiya Federatsiyasining "psixiatriya yordami to'g'risida", "ekspert faoliyati to'g'risida"gi qonunlari) ICDning joriy versiyasini klinik psixiatriyada va sud psixiatrik tekshiruvlarida majburiy qo'llashni belgilaydi.

ICD-10 tuzilishi Uilyam Farr tomonidan taklif qilingan tasnif asosida ishlab chiqilgan. Uning sxemasi barcha amaliy va epidemiologik maqsadlar uchun kasallik statistikasini quyidagicha guruhlash kerak edi:

- epidemik kasalliklar;
- konstitutsiyaviy yoki umumiy kasalliklar;
- anatomik lokalizatsiya bo'yicha guruhlangan mahalliy kasalliklar;
- rivojlanish bilan bog'liq kasalliklar;
- jarohatlar.

Hozirgi amaldagi versiya (2025 yil dekabr holatiga ko'ra):

ICD-11 (Xalqaro kasalliklar klassifikatsiyasining 11-tahlili)

- Rasman 2022 yil 1 yanvardan kuchga kirdi
- O'zbekistonda 2025 yil 1 yanvardan to'liq majburiy joriy etilmoqda

(Sog'liqni saqlash vazirligi 2024 yil 15 noyabrdagi 124-sonli buyrug'i bilan)

Oldingi versiya:

ICD-10 – 1990–2024 yillarda asosiy ishlatilgan (hozirda O'zbekistonda faqat arxiv va statistika maqsadida qoldirilmoqda)

ICD-11 ning asosiy yangiliklari va farqlari (ICD-10 bilan solishtirganda):

Yo'nalish	ICD-10	ICD-11 (yangi)
Kodlar soni	~14 000	55 000+ yangi kod, jami 120 000+ kod
Tuzilishi	3–4 belgili (A00–Z99)	11 belgigacha (masalan: 1C4B.0Z2)
Yangi boblar	Yo'q	Bob 26 – An'anaviy tibbiyot (shu jumladan o'zbek xalq tabobati elementlari)
		Bob 25 – Jinsiy salomatlik
		Bob 24 – Immunitet tizimi kasalliklari
Pandemiya va yangi kasalliklar	Yo'q	COVID-19 uchun maxsus kodlar (RA01.0, RA01.1)
Ruhiy salomatlik	F00–F99	Kengaytirilgan: o'yin kasalligi (6C51), burnout (QD85)
Gender va jinsiylik	Cheklangan	Jinsiy yo'nalish va gender inkongruensiyasi alohida kodlangan
Raqamli imkoniyatlar	Yo'q	Onlayn platforma, API, mashinaviy o'qish uchun moslashtirilgan

O'zbekistonda ICD-11 ni joriy etish jadvali:

- 2023–2024 yillar – shifokorlar va kodlovchilarni o'qitish
- 2025 yil 1 yanvardan – barcha tibbiyot muassasalarida majburiy
- 2026 yil 1 yanvardan – statistik hisobotlarda faqat ICD-11 kodlari qabul qilinadi

Eng ko'p ishlatiladigan ICD-11 kodlari (O'zbekistonda 2025 yil boshidan):

Kasallik	ICD-11 kodi
COVID-19 (tasdiqlangan)	RA01.0
Arterial gipertenziya	BA00

Kasallik	ICD-11 kodi
Qandli diabet 2-turi	5A11
O'tkir yuqori nafas yo'llari infeksiyasi	CA40
Depressiya	6A70
Anemiya	3A00–3A90
O'yin kasalligi (gaming disorder)	6C51
Burnout (ishdan charchash sindromi)	QD85

Xulosa. Xalqaro kasalliklar klassifikatsiyasi — bu shunchaki “kodlar kitobi” emas, balki butun dunyoda sog‘liqni saqlash tizimini bir tilga birlashtiruvchi global standart. O‘zbekistonning ICD-11 ga to‘liq o‘tishi mamlakatimiz tibbiyotini zamonaviy raqamli davr talablariga moslashtirish, xalqaro statistika va ilmiy hamjamiyat bilan yanada chuqur integratsiyalashish yo‘lidagi muhim qadamdir.

2027-yilga kelib ICD-11 O‘zbekiston tibbiyotida yagona va majburiy klassifikatsiya bo‘lib qoladi. Bu esa bemorlarga sifatli yordam, davlatga aniq statistika, shifokorlarga esa dunyo bilan hamnafas bo‘lish imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. JSST rasmiy ICD-11 brauzeri (inglizcha va boshqa tillarda): <https://icd.who.int/browse/11>
2. ICD-11 o‘zbek tilidagi kodlovchi (Sog‘liqni saqlash vazirligi): <https://icd11.uz>.
3. O‘zbekiston uchun moslashtirilgan qo‘llanma (PDF): Sog‘liqni saqlash vazirligi saytida 2024-yil dekabr.
4. WHO. (2022). ICD-11 Implementation Update. <https://www.who.int/news/item/11-02-2022-icd-11-2022-release>.
5. Российское правительство. (2024). Распоряжение №31-р от 31.01.2024 о приостановке плана по МКБ-11. <http://publication.pravo.gov.ru>.
6. The Insider. (2024). Obscurantism as a diagnosis: Russia's homophobia leads to rejection of new disease classification. <https://theins.ru/en/society/272530>.